

szavában mondja, a magyar irodalomban ritkán adódott olyan időszak, amelyben nagy horderejű öregkori életművek jöhettek volna létre. Íróink zöme a századokban fiatalon, élete virágjában távozott az égi kórusokhoz, és csak a huszadik században gyarapodnak azok az életművek, amelyek hatvan-hetven fölött teljesedtek ki (például Illyés, Rába György vagy Kálnoky László esetében). Rögtön rokonszenvet ébreszt ez az öregkori eszmeköri vonzalom: Csűrös a nagy teljesítmények mérlegelése után még a leszálló ág hozadékait is értékelni tudja. Az írónak ilyenkor — vélhetnénk — már nem kell valakivé válnia, és nem kell következetesnek maradnia. Az öregkori szeszély is teremhet váratlan gyümölcsöket.

A könyv két ciklusra bomlik. Az első (*Idős arcok* című) főleg az öregkori — magyar irodalmi — eszméletformák jegyeit részletezi, mégpedig olyan írók alkotásaiban, akik nemigen álltak az érdeklődés homlokterében (vagy a folytonos elszigetelődés, az ideológiai kirekesztés tetszhalálát éltek hosszú időközön át). Csűrös érdeklődése megkomolyítja tárgyait és elemzett figuráit, egyes lépésekre bontja járásukat — mondhatnám: nem állít elő új igazságokat, de aprólékos munkája közben másneművé, sőt fajsúlyossá teszi anyagait. Feltevései, sejtelmek csak lebegnek az életművek hullámain, mint a bóják: jelzik a mélyvíz kezdetét. Tapintat: talán ez a legjobb szó arra a finom, előítéleteket lágyító szemléletre, amely Csűrös esszéit átítatja. Bámulatos, az aprólékos munkája közben másneművé, sőt fajsúlyossá teszi anyagait. Feltevései, sejtelmek csak lebegnek az életművek hullámain, mint a bóják: jelzik a mélyvíz kezdetét. Tapintat: talán ez a legjobb szó arra a finom, előítéleteket lágyító szemléletre, amely Csűrös esszéit átítatja. Bámulatos, az aprólékos munkája közben másneművé, sőt fajsúlyossá teszi anyagait.

A második ciklus (*Dokumentum és esszé*) jelentős alkotók kapcsolatairól, rokonszenveiről és zűzódásairól írott tanulmányok együttese. Csűrös Miklós a suttogó tények iránti csalhatatlan érzékel, a pályák emelkedése és hanyatlása iránti méltányos együttérzéssel, az utókorban hirtelen meg sokasodó szempontok állandó váltogatásával és a régi kérdések pazar emlékezetben-tartásával építi tudásunkat. Úgy tűnik, iskolapéldáját szolgáltatja annak, hogyan lehet és kell visszatérni lelkiismerettel, teljes körű megfontolással, de büntudat nélkül a régi kérdésekhez. Mesterien igazolja, hogy irodalom- és szellemtörténetünk nagy konfliktusait pártatlanul csak úgy tárgyalhatjuk újra, ha megpróbáljuk újragalmazni minden kortárs igazát, szándékainak legjobb változatát, és felelősségének leghiggadtabban megrajzolt nyomatékait. Szabó Dezsőről kell beszélni? Akkor nemcsak bárbar tudulásait, rabiátus alkatát és egész káros mes-

sianizmusát illik emlegetni, hanem azt is, mennyiben termékenyítette meg a nyugatosokat és Kassákat, a népi írókat, sőt József Attila szemléletét (gondoljunk például a *Hazám* észjárására és stílusfordulataira). Ugyanez a széles alapozású, megfontoltan-tapogatózva haladó szemlélet íratja az Ady és Babits viszonyáról szóló eszmefuttatást, a Csorba Győző és Fodor András barátságát taglaló méltatást, vagy akár a Bágyoni Szabó István naplóregényét bemutató bekezdéseket.

Két vonás az egész kötetet jellemzi, s ezzel zárom. Az egyik: Csűrös Miklós soha nem restelli kibogozni a fenntartások csomóit; csupán az üres beszédűtől fázik. Előnyben részesíti a lecsitult, nyájas és fűszertelen modort, és mindenképpen kerüli a szellemi hetvenkedést, a hamis monumentalitást.

A másik: úgy érezzük, már sokszor megbocsátott azoknak, akikről szelíd lelkesedéssel ír. Világos, hogy rengeteg időt töltött el egyes életművek közelében, és csak fokozatosan teremtette meg önmagában a választott művekkel való azonosulást. Látszik: jelentős életművek sem hirtelen „karmolták meg”, hanem hosszas érzelmi követés, szellemi virrasztás közben kezeseztek hozzá. Megállapításainak kora van, életrajza, gyökerezése. Egy bizonyos: Csűrös Miklós nemigen ugrotta át, aligha kapkodta el saját lehetőségeit. Igazságait talán ez az időszakokat átölelő, horizontális türelem teszi olyan hitelesé.

Kedvenceihez fűződő türelem már-már hűség; hűsége pedig olyan tudással gazdagítja, amelyet semmiféle mélység nem pótolhat. (*Napkút Kiadó, Budapest, 2011*)

BÁTHORI CSABA

RUDOLF SCHNACKENBURG: JÉZUS KRISZTUS SZEMÉLYE A NÉGY EVANGÉLIUM TÜKRÉBEN

Rudolf Schnackenburg (1914–2002) katolikus pap és egzégéta a 20. század egyik legjelentősebb szentírás-kutatója. A különböző egyetemeken tanító német professzor (München, Bamberg, Würzburg) több újszövetségi kommentár és tanulmány szerzője. Jelen munkája 1993-ban jelent meg a Herder Újszövetségi Teológiai Kommentár sorozatban, amely 2010-től a hazai olvasóközönség előtt is elérhető magyar nyelven a L’Harmattan kiadó jóvoltából („Coram Deo sorozat”).

A szerző abból az alaphelyzetből indul ki, hogy a mai embert is igen foglalkoztatja a kérdés: Kicsoda Jézus Krisztus, mit tudhatunk meg az Ő személyéről? Ezért megírnék célja, miként az előszóban olvashatjuk, hogy „az olvasó találkozzon az élő, továbbra is élő, a jelenben igényeket támasztó Jézus Krisztussal” (9.). Tehát Rudolf Schnackenburg

nem csupán a biblikus szakemberekhez kíván szólni, hanem minden keresztényhez, akiket meg akar erősíteni hitükben, hogy „Jézus Krisztus a világ üdvözítője és megmentője” (10.).

Ezen cél eléréséhez a német egzegéta, aki elismeri és felhasználja a történet-kritikai módszer eredményeit, s tisztában van egyben annak korlátai is, egy érdekes és ugyanakkor egyszerű eszközt használ fel: azt vizsgálja, hogy a négy evangélium hogyan mutatja be Jézus személyét (lásd a könyv címe). Ugyanis mindegyik evangélista a feltámadás örömhírének fényében, a hit szemével szemléli a názáreti Jézust, és saját teológiai és lelkipásztori szempontjainak megfelelően festi le. Így az evangéliumok Jézus-ábrázolásaiban felfedezhető különbözőségek és hasonlóságok megfigyelése még jobban elmélyítheti az Isten Fiáról alkotott ismereteinket. A szerző elemzéseiben leginkább az evangéliumok végső formájából indul ki (szinkronikus módszer), de ahol szükséges, röviden felvázolja a hagyománytörténeti folyamatokat is (diakronikus módszer).

A könyvet olvasva rádöbbenhetünk Schnackenburg széleskörű Biblia-ismeretére, aki fejtegetéseit számos szentírási idézettel és hivatkozással támasztja alá. A lábjegyzetek száma a laikus olvasó számára sem zavaróan sok, lehetőséget adnak a további elmélyülésre, illetve mutatják a szerző alapos szakirodalom-ismeretét. A különböző perikópákról szóló rövid elemzések és a tematika logikus, világos felvázolása mindenképpen érdeme a műnek. Bár néha egy-egy gondolat ismétlődik, ami olykor talán csökkentheti az olvasó lendületét.

A rövid előszó és kitekintés mellett a könyv hat fejezetre oszlik. Az első fejezet a hit és a történelem kapcsolatát tárgyalja, vagyis hogyan közelíthetjük meg a történeti Jézust és a hit Krisztusát. Schnackenburg leszögezi, hogy a Palesztinában élt Jézus „nem ragadható meg a feltámasztott Krisztus nélkül” (13.). Személye a történelemhez kapcsolódik, de ugyanakkor túl is lépi azt. Igazán tehát hittel lehet megközelíteni Őt, ahogy az evangélisták is teszik.

A második fejezet a Márk evangélium Jézus-ábrázolásával foglalkozik, hiszen ez az általunk ismert legkorábbi evangélium, amelyből a többi evangélista is merít. Így az itt feltáruló Jézus-kép valószínűleg a legelsőek közé tartozik, ami a korabeli keresztények között megfogalmazódott. A szerző miután megvizsgálta Jézus nyilvános tevékenységének márki leírását (például igehirdetés, gyógyítások, ördögűzések, hatalmi tettek, epifániák, a kinszenvedés), Jézus méltóság- és fenségcímeit veszi számba (például Isten Fia, Emberfia, Messiás, a zsidók királya, Dávid fia, az Úr, az erősebb, a próféta). Végezetül Márk

krisztológiájában két pillért fedez fel: Jézus az Isten Fia és az Emberfia.

Ezt követően a német biblikus Máté evangéliumát vizsgálja. Jézus történetének a Márkhoz képest bővebb mátéi keretének bemutatása után az evangéliumban szereplő krisztológiai címekeket veszi szemügyre (például Isten Fia, Emberfia, Dávid fia), különös tekintettel Máté sajátosságaira: például Jézus Krisztus az ószövetségi jövendölések beteljesítője, aki Isten küldötte.

A negyedik fejezet Lukács alapvető szemléletmódját tárgyalja Jézust illetően (például Jézus, akit Isten a Szentlélek erejében küld, a kegyelem evangéliumának hirdetője, aki elvezet az üdvösségre). Nagyon érdekes a lukácsi jellegzetességek bemutatása, amely Jézust az embert tárja elénk, aki szeretettel és figyelemmel fordul a szegények, a társadalom peremére szorultak, az asszonyok felé, aki mindehhez az erőt az imádságból, az Atyával való bensőséges kapcsolatából meríti.

Ezután János krisztológiáját vizsgálja a szerző. Az evangélium alapvonásainak leírását követően János Krisztus-képét veti össze a szinoptikus evangéliumokéval. Szépen kirajzolódnak így a negyedik evangélista teológiai reflexióinak sajátosságai: Jézus a küldött, aki az Atyával egységben lévő Fiú. Ő a mennyből alászáll és az oda felemelkedő Emberfia, az eszkatologikus Próféta, az Isten Báránya, akinek preegzisztenciáját is hirdeti János.

Az utolsó fejezet érdeme, hogy Schnackenburg a részletes fejtegetések után összegzésképpen lényegre törően megfogalmazza az evangéliumokban kirajzolódó Jézus-képek eltéréseit és hasonlóságait. Megállapítja, hogy az evangélisták a hit szemével, de a történelem talaján maradvá, egységes képet alkotnak Jézus Krisztusról: „Nem a történeti Jézust ábrázoló fényképet készítették, hanem inkább festményt, amely többet és lényegesebbet mond el róla, mint vonásainak hű reprodukciója” (305.).

Véleményem szerint Rudolf Schnackenburg alapos és érdekes könyve valóban hozzájárulhat ahhoz, hogy a ma embere a Szentírást tanulmányozva, nyitottan a Szentlélek vezetésére elmélyültebb kapcsolatba kerüljön Jézus Krisztussal. (Ford. Szegedi Iván; *L'Harmattan*, Budapest, 2010)

NYÚL VIKTOR

HÚSVÉT HANGJAI. HÁROM TAIZÉI FÜZET

Három taizéi testvérnek a Szent Három Nap témájához fűzött biblikus katekéziséből összeállított kötetet adott közre a Bencés Kiadó, saját lelkeségi sorozatának újabb kiadványaként. Egyikük, az amerikai John testvér neve eddig sem lehetett is-